

vel drachmata in statera quam tribus digitis sustinent, et in altum suspensam tenent in aquilibrio: pari enim modo Deus totum terrae globum in medio mundi, quasi in aere pendulum tribus quasi digitis appendit, id est libratur et sustinet: hoc enim significat Hebrewus **73** col.

Ex hoc loco S. Gregorius, *Il Moral.* vni, doceat Deum esse in celo, sub celo, supra celum, infra celum, ubique, et ultra: *Per sedem (celum enim Deo sedes est, Isaia, cap. LXVI, 1), inquit, cui presidet, intelligitur esse interius superque; per pugilium quo continet, exterius subterque signatur.* Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia; et superior est per potentiam, et inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem; sursum regens, deorsum continens, extra circumdans, interius penetrans. Ne alia ex parte superior, alia inferior, aut alia exterior, alia interior; sed unus idemque totus ubique praesidiendo sustinet, sustinendo presidens, circumdando penetrans. penetrando circumdans.

MOLEM TERRE. — Hebraice, *pulverem terra,* q. d. Totam terre molam Deus continet, velut si quis extremitate digitis paululum pulveris capiat. Similiter libravit montes in pondere. *Pondus metonymie vocat stateram, vel balancem, qua res ponderantur.* Hoc enim est Hebrewus **73** pates. Imperite et inepte Ubiquitarii heretici, ex hoc loco probare contendunt Christi corpus, eo quod divinitatis sit unitum, esse ubique, omnia impinguere et contineare. Isaia enim non loquitur de Christi corpore, vel humanitate; sed de Deo et divinitate. Esto enim illi sit unita humanitas Christi, materialiter humanitas, ut in essentia, ita et in quantitate terminata, certoque loco definita et circumscripta. Atque enim transiret in divinitatem, et desideraret esse quod est.

Tropologice, montes et colles sunt dignitates et praelatura, quas pauci scient librare in pondere et statera. Unde exclamat Isaia: « Quis libravit in pondere montes, et colles in statera? » q. d. Rarus est et magnum qui eos liberat. Dignitates enim plus habent oneris, quam honoris; et quantum est ascensio carnis, tantus est et descensus. Si enim a se dicit ad praelationem, descenditur ad servitulum. Librat ergo animas. *Sunt montes in pondere, et colles in statera, qui onus in timore, et servitulum in praelatione pensat;* siegue fit ut considerato servitum et onus, omnem appetitum praelationis et honoris in anima, et exstingat. Haec scilicet S. Laurentius Archiepiscopum Dublinensem, qui coenam fuit et defensor S. Thomas Archiepiscopi Cantabrigiensis et Martiris, in eoque operi: *Vnde in suam postulam narrat Auctor Vnde quis, cap. xi.* Exstat apud Sursum die 44 novembris. Nec Antiquorum rex ac filium regno insolventem in: « Au nescis, o fili! Inquit, regnum nostrum esse splendidam servitutem? »

nimirum multa spina latent sub purpura, tristitia eius sub corona.

13. **Quis adiuvit spiritum Domini?** — Hebraice, quis ponderavit, id est excedens, perpendit, penetravit, « spiritum, » id est mentem et consilium Domini, ut cum opere et consilio suo in operando adjuvare possit? q. d. Nemo. Ipse enim omnia ponderat, meditatur et penetrat; et ut dicit Proverb. cap. XVI, 2: « Spiritum ponderator est Dominus; » ipse vero a mente ponderatur, penetrari aut comprehendere potest. Hinc Septuaginta, et eos secutus S. Paulus, Rom. XI, 34, vertunt: « Quis enim cognovit sensum Domini? » unde idem exclamat: « Quam incomprehensibilis studi judicia ejus, et investigabilis via ejus! »

14. **Ecce gentes quasi stilla stilule.** — S. Ireneus, lib. cap. XXIX, legit, ut *stillitidem de cælo;* S. Ambrosius in *Psalm. I,* ut *stillitidem de ureo.* Est occupatio, q. d. Dicit quis: « Esto bene hominum opere aut consilio non egat; nomine tamen sum imago Dei, et quasi terreni quidam dei, ac proinde magni ab eo estimantur; quare habent unde sibi placeant. Hoc elidit dicens: « Ecce gentes quasi stilla stilule, » quia, ut ait S. Ambrosius in *Psalm. I,* in fine: « Sic terra ad celum estinas puncti, sic omnes gentes ad multitudinem Angelorum sunt quasi stilla stilule. » Cogita ergo, ait S. Chrysostomus in cap. I ad *Ephes.*, serm. 3, et homil. 2 *De incomprehensibili Deinavaria, fusa, quam huius stilule, vel guttula pars tuis, et quantum sis respectu Dei.* *Et S. Athanasius, De Unitate substantia SS. Trinitatis,* lib. I, in fine, mihi putat significari neminem a divinitate Trinitatis posse occultare vel fugere, quia ille totus orbis est quasi gutta. Hinc et Plato et Plotinus rogati: « Quomodo Deus videre possit omnia? » respondent: « Quia tota haec rerum machina in conpectu bei est instar puncti. » Sie teste Clemente Alexandrinus, lib. VII *Stromat.* in fine, Theognis dixit: « Vos, Megarenses, neque tertii estis neque quarti, neque diuocenimi, nec ulio in numero ad rationem, sed ut pulvis quem project ventus, et ut gutta cadit. » Vide ergo quid sint res terrae omnes, torque ipse fiet toti dominis orbi. Quid est homo quod ejus es membrum, Domine? Quid est quod superbis homo, ait S. Hieronymus, qui est quasi stilula et stilule, deinde et neglecta? immo stilula huius pars minimam, nec certe quidam milles millesima. Quomodo si et stilula modica stilula float, a portante negligitur; ita universa gentium multitudine, supernis misteriis comparata et Angelorum multitudine, pro nibilo ducitur. » Haec scilicet S. Hieronymus.

Rursum, sicut stilula situdam neque gravat et maneat, nec levat si excedit: sic homines neque si percuti onnes, quicquidam relinquent vacuum, neque si in natura rerum sint, aliquid occupant aut implent, si tam vastam maris orbisque amplitudinem species. Sic, *Sapient. XI, 23,* totus orbis *coram Deo* dicitur esse « tanquam gutta terra.

antelucani, » qua scilicet ante lucem descendit, et statim ortu solis et lucis siccatur, sorbetur et evanescit.

15. **Et quasi momentum statere.** — Sic et Sop. XI, 23, dicitur: « Tanguam momentum statere, sic est ante orbis terrorum. » *Momentum*, id est minima inclinatio, aut motus: grecce enim sic habetur: *αποτελησθαι τανγησις*, hoc est, sicut vergenia vel inclinatio ex lanceis libra, quae scilicet enim semper agitantur, semper una lana alia magis minus pendula inclinat sursum vel deorsum: quod veteres momenta dicebant. Vatablus intelligi de ipso statere libramento, sive aequatoria cuspidi, que lancea utramque ex aquo suscitent et suspendit. Et sic videtur Plutarcius in *Camillo* accipere. Sensus est, q. d. Sicut haec propensio lancei minima est, et minimi momenti, sic et mundus quantum quantum est, respectu Dei est minimus.

Secondo, sicut instabilis haec est propensio, et transiens, semperque agitat: ita mundus hic eorum Deo. *Tertia*, sicut haec propensio minimus motu ejus qui libram tenet tolli potest, et in aliis partem inclinari, sic et mundus totus est in manu et nuto Dei per omnia.

Recentiores, ut Vatablus et Forerius, Hebrewum *πάνω σαχαρ* verunt, quasi levitas, vel quasi levitas puliculus (quales sunt atomi, quos videmus in radiis solis) in bilance pondus non auget, vel minor: ita scilicet homo apud Deum nullus est pretius, nec deus additus quidquam adaugetur (Deus enim solus, utpote immensus et infinitus, tantus est, tantumque efficit, quantum Deus et mundus simul juncti et compositi), nec Deo illum creare, et per Christum recreare, reformat, et ad pondus auctorare volenti quidquam opis, constili, ponderis aut momenti attulit.

16. **Et quasi nihilum.** — Forerius verlit, *plus quam nihilum.* Si enim nihilum cum ente qualibet creato conferas, minus illud ab eo distat (cum strumenque sit finitum, finiti autem a finito distantia sit finita) quam distet ens quidlibet, immo totus mundus a Deo; hujus enim infinita est distantia. Deus enim in infinitum entia omnia creata transcendent: ac proinde ab illo non tantum negative, sed et positive distat in infinitum: cum ens a nihil positivam distantiam habeat finitum. Si enim ens est finitum, sic etiam ejus oppositum, puta non ens, sive nihil, est finitum: est enim negatio, vel privatio entis finiti. *Nihil ergo per se,* et quasi positive est finitum: quia minus habet esse quam ens: nullum enim habet esse, estque nihil prorsus. Negative tamen nihil est aliquo modo infinitum, quia negat omne ens, omnesque res, etiamque illae essent infinitae: negat ergo infinita que sunt, vel esse possunt; sed positive est finitum, ac finite tantum distat ab ente creato et finito. Si autem nihilum cum Deo conferas, illi a Deo magis distare potest quam nihilum. Loquor physice: nam moraliter magis a Deo distat peccatum. Et hoc sensu est hyperbole, q. d. Omnes gentes, immo entia omnia a Deo distant summe, et in infinitum, ideoque si posset dari major distantia quam sit nihil a Deo, magis quam nihilum distarent a Deo. Hunc alludit Apostolus, *1 Corinth. I, 28,* cum ait: « Elegit Deus ea que non sunt, » id est que nullius sunt pretii, vel momenti. Vide et hic quam se demiserit. Verbum caro factum, » quamque vere dicat Apostolus: « Exanimavit semetipsum formam servi accipiens. Homo enim est nihil, et plusquam nihil coram Deo.

Sed etiam *insula* *quasi pulvis exiguis.* — *Insula* Hebrewi vocabantur regiones trans mare siti, etiamque essent terra continens, ut Italia, Hispania, Grecia, etc. *Pro quasi pulvis Septuaginta* verunt, *quasi salvia, vel sputum.* *Verbum enim* *πάνω σαχαρ* *significat tenuem, minutum, quod tam salvia, quam pulveri convenit.* *A Terra*, ait Boethius, lib. II *De Consol.* est punctum puncti, scilicet mundi, qui punctum est, si cum beo comparatur. *Forerius* verlit: « Ecce insulas quasi tenuem operie (*ταλα* *tal* significat operie), id est enim a radice (*ταλα*) *tal* significat operie), q. d. Facile est Deus omnes insulas submergere, ac si illes nebulae operirent. Vatablus vero *titol*, *ταλα* *titol* est proiere, deducens verlit, *ecce insulas quasi minutissimum pulverem projectat, aut transferre ait;* sicut in historiis legimus insulas quasi in mari natantes et fluitantes sepius alias usque translatas. *Noster vero titol, ecce insula quasi pulvis qui projectat,* id est willis et exiguis: scilicet, omnes sunt instar scripi levis aut oculos fallentis arenae.

Moraliter, cogita quis tu, quis Deus? ut te cognoscas et deprimas, Deum admiraris et veneraris.

18. CUI ERGO SIMILIS FECISTIS DEUM? — Dignatur ad carpendum idolatriam Gentium enim eos a Christo et salute impediens: idola enim erant prava et aspera in via Gentium, que, vers. 3, tolli jussit, ut paretur via Domino, quod videlicet pressi ab hostibus vel alia natione, aut rei aliquis cupiditate duci ad eam oblinendum conseruent ad idola aurea, lignea et inanima, cum Dei opem implorante, in eumque, ulti potestissimum et benignissimum, omnem spem defigere deberent; unde concludit, vers. 31: « Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. » Hie est ergo epilogus lotus hujus orationis, scilicet ut doceat sperandum esse in Deo, non in idolis, ac cum Gentibus ab idolorum cultu transeundum esse ad Dei cultum in Christi Evangelio proposatum.

Nota: Gentes fabricando et colendo simulacula Iovis, Apollinis, Mercurii, etc., lapidea et lignea colellant idola, non Deum; dicuntur tamen Deum iis similares fecisse, quia ea adequabantur Deo, Deumque aliun non colabant quam haec simulaera, ac consequenter Deum et deitatem transferrebat in simulaera, quasi Deus iis similis esset, habetque simile corpus, immo corpus simulaecri esset corpus Dei: quia sane gravis erat injuria Dei, quod scilicet simulaecra Deo aequaliter, ac consequenter Deum similem, immo aequaliter facerent simularia. Unde ex Hebreis ad verbum sive veritatem Forierius: *Ad quem assimilitibet Deum, et quem similitudinem equabit?* Et sic ad similes fecitis, vers. 26, explicatur per adequatis, hoc est quod ait Apostolus, Rom. I, 23: *Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, etc.*, quod explicans subdit: « Qui commutaverunt veritatem Dei mendaciam, et coluerunt, et servierunt creature potius quam Creatori. » Vides hic similitudinem hanc vel assimilationem simulacrorum non esse aliud, quam quod cultum Creatoris translisterunt in creaturas, id est in simulaecra, et incomunicabile nome (Dei) lapidibus et lignis imposuerunt, ut ait Sapiens, Sap. cap. xiv, vers. 21. Sensus ergo est, q. d. Cum omnes Gentes Deo comparata sunt quasi gutta, immo nihilum et inane; qua temeritate, impietate, ac sacrilegio vos, o Gentiles! Jovem Jovisque idolum comparatis et aequalitatis Deo, Deumque Jovi, immo Deum facitis Jovem, et Jovem Deum? Perinde ergo hoc loco abusus est Leo Armenius Imperator iconoclasta, qui socium in scolare habuit Theodorum, quem amoto Nicopero sede Constantinopolitana donaverat. Hic Theodorus grassabatur in sanctis imaginibus, cumque aliquando hec Isaei verba in Ecclesia recitarentur: « Cui assimilasti Dominum? num imaginem eius fecit faber, aut aurifex similitudinem paravit? accessit propius, atque Imperatori in aurem insurparavit: « Audi Prophetam, domine, eique obtuleris. » Tum vero Leo suam iconomachianam

jore insaniam profudit, et furere coepit contra imaginum Dei que cultores. Ita Zonaras et alii. Perinde, inquam: nam imagines Christianorum non sunt imagines, hoc est idola, Gentilium, contra quas hic detinat Prophetam, nec columbari ut dicit: nec a fidelibus aequaliter Deo, ut Deus injuriam sibi fierient, quod imaginibus assimiletur, comparatur et sequetur. Nemo enim fidelium tam simplex aut stolidus est, qui imagines colat ut deos, ut fecerunt Gentiles. Porro Deum has imagines etiam Dei ipsius, hic non carpe, pater ex eo, quod ipse hanc imaginem assumpserit, in eaque apparuerit, et hominibus se videndum exhibuerit; non tantum cum Verbum caro factum est, sed etiam cum Patriarchis et Prophetis sui imaginem objectum, et venerandam proposuit, ut fecit Mosi et apparet in corpore assumptu, Exodi, cap. xxix et xxxiv, et Isaiae cap. vi, 1, et Daniels cap. vii, 9, et S. Joannis, Apocal. cap. 1, vers. 13. Si Deus sui imaginem nobis exhibuit, cum eam simili imagine exprimere non licet? dicitur enim imago quasi imitatio, ab imitando; sicut *ezek.* ab *ezek.*, id est assimilis, represento, ut ex Concilio Niceno II, docet Sanderus, lib. I *De Adorat. imag.* cap. ult., § Leon. Vide Damascenum, lib. IV, cap. xvi, et orat. *De imaginibus*, et Concilium Nicenum II, quod totum est pro imaginibus. Vide et dicta Ezech. xx, 4, et Sapient. xiv, 21.

19. NEMQUID SCULPILE CONFUVIT FABER? — Sculpile sumit pro confutati, hoc enim conflat faber. Hebreum enim *תְּבַשֵּׁל* pesel, quod Noster veritatis *sculpile*, significat idolum, sive sculptum, sive conflatum, sive pictum, sive datum sit. Irridet hic idolatrarum vesciam, q. d. Numquid non idola vestra ligna sunt: aut metallis dolata, fusa, conflata, vel sculpta a fabris, qui ad id querunt ligna imputribilia, ne a tenebris vel carie corrodantur; malliciesque et clavis firmant, ne vento alioco impetu deiciantur, auro et argento ea ornant? quomodo ergo ista comparatis Deo, desopus vestros facitis? Itane faber fabricat numina? Itane Vulcanus deos evidit?

21. NEMQUID NON SCRITI? — Ita legunt Romanai in presenti, non sciens in futuro, q. d. Numquid facile scribi potest, et audiens jam inde a mundi exordio per patrum et avorum traditionem, posita esse a Deo fundamenta terra, sive terram ipsam a Deo creatore conditam est fundatam esse? At proxime hunc ejus creatorum unum et solum esse Deum, non Jovem, non Mercurium, non simulaecra, q. d. Si Deus terram, queque in ea genuit metallis creavit, quis ita deliret ut Deum esse credit simulaecrum ex auro vel argento sculptum aut conflatum?

Nota: « Fundamenta terra» non sunt cardines aut fines terre, ut voluit Cyrillus, sed ipsa terra, in seipsa a Deo fundata et firmata. Ne enim alios cardines aut fulera habet terra in aere pendula, quam quod ibi firmiter collocata sit a Deo.

22. QUI SEDET SUPER GYRUM (Vatibus, globum

TERRE, — q. d. Qui in celis quasi rex orbis sedet et presidet, despiciens totum terram gyrum et ambitum, videtque in eo homines quasi locustas, cicadas et formicas ambulare et saltitare. Nam pro locustis Forierius veritatis, cicadas. Haec enim locustis sunt affines, hinc natura, tum parvitate, tum strepro stridere.

Nam ceculus cucullatus, friditum rauca cicada.

Nota congrue homines comparari locustis; utriusque enim exiguum, vile, molle, miserum et caducum sunt animalia. Nam, primo, locusta lignit ex putredine; ita et homo. Unde S. Job ait: « Pufredini dixi: Mater mea es; et Sorores, veribus. » Secundo, locusta humore turgescit: ita « homo quid est aliud quam pituita et bilis? » Tertia, locusta est gracilis, et pedum longitudine omnia animalia pro modulo sui corporis excedit: ita et homo. Unde Eccl. cap. xii, vers. 5, serumnas hominis senescentes describens: « Florebis, inquit, amygdalus, impinguabilis locusta, » id est supervenient camifies, et accedit pedum tumor, scilicet podagra. Dicitur enim locusta quod longis sit pedibus, inquinat Isidorus, Lyranus et Albertus, lib. XVI *De Animal.*, ubi refutat alios, quibus dicitur locusta quasi loco stans. Pedibus ergo impinguatis et tumidis tuncrescit et impinguatur locusta. Quarto, locusta, ait Albertus, omnes femine sunt, ut scarabaei omnes sunt marces: ita homines femineos habent animos, pariter et vita. Quinto, locusta, quia palpib[us] certior, durissimus sunt oculis; immo sunt qui putant eas oculis et visu carere: hinc pariter stupidae sunt. Unde proverbium: « Locustae mentem habet; » id est parum habent mentis et cerebri; quod usurpat Lucianus in *Jove tragoedo*: ita et homines desipient, et circa res divinas ac saluti duri sunt, et cœcuntur quasi latope. Sexto, locusta regre carent, et sese invicem devorant, inquit Aldrovandus, lib. *De Insectis exsang.*, cap. De locusta: si homines laborant ataxia, et invicem permixtūt. « Homo homini lupus. » Septimo, locusta non tam proprium habent voluntatem, quam vento feruntur, et cum eis a terra paululum eleverantur, iterum pennis deficitibus cadunt: ita homo ut effloscent estate et gloria, ita mox pariter cadit. Octavo, locusta sunt immunitae: ita et homines. Rursum, locusta sunt maxime levibus et mobilis: ita homines sunt levis et inconstantes. Unde Isidorus: « Locusta, sit, sunt vagi animi, et sedent in sceculi voluptates. » Non, locusta gulosum est animal omnia germina depascens: ita homo in ventrum projectus est. Hinc decima, locusta nocentissimum est animal frugibus, vastans integræ regna et provincias; unde alius locusta dicitur quasi loca urens. Adeo ut Plinius, lib. XI, cap. xxix, scribat in Cyrenaica regione legem esse ter in anno locustas debellandi, prima ova obterendo, deinde fecundum, postremo adulatas, dæcoris pena

lata in eum qui cessaverit: ita homo impius et alii et sibi nocentissimum est. Undecima, locusta quia agros corruptit, symbolum est corruptoris humanae. Pulchre S. Chrysostomus, homil. Quod nemo leditur nisi a seipso: « Omne, ait, quod est in rebus, habet aliquid quod corruptitur ac leditur: lanam tinea, ovium greges lupus, vinum acetum permutatio, dulcedinem mellis amaritudo corruptit, iohum vegetibus nocet, grandine vineam ledit, virgulta et plantas locusta vastant. »

Denique locusta, ait Aristoteles, parunt in extenuis, et mox a partu moriuntur; vermiculis circa collum innascitibus tempore partus, qui eas stranguulant: similiter brevis avi est homo, et non raro a featu proprio necatur.

Ita S. Gregorius in Angliam pergens obviam locustæ, ei se comparavit, ex eoque cognovit sibi in eo loco standum, et Romanum revertendum esse. De quo plura *Ezech.* cap. xxi, 21.

QUI EXTENDIT VELUT NIHILM COLOS. — Pro nihilum hebreus est *dac*, id est tenuis, per quod Forierius intelligit *nubatum*; Vatibus, *cortinam*, vel telam tenuissimam. *Nihilum* ergo hic significat aliiquid tale tenuissimum atque levissimum, ut pene nihil esse videatur, quod faciliter extendi potest, ut est cortina, nebula, etc. Sic enim Deus colos vastissimos facillime extendit, ut sub iis quasi sub tentorio degarent homines. Unde Septuaginta verunt, qui extendit colos quasi cameram, rotundos scilicet et solidos instar camerae et forniciis.

Potest, tertio, *dac* veri pulvis tenuis et exiguis, uti veritatis Noster, vers. 13, q. d. Deus ita facile crevit et fecit eos, ac si faceret pulveris atomum tenuissimum. Ita S. Chrysostomus, lib. *De Incomprehensibili Dei natura*.

23. QUI DAT SECRETORUM SCRUTATORUM QUASI NON SINT. — Ita vocal Philosophos, qui natura, et sapientia ac Dei secreta rimantur; aut potius consiliarios, et principes, ut verunt Septuaginta (unde et Noster, *Habacuc*, cap. 1, 10, verit. « Tyrannos; » *Proverb.*, cap. VIII, 13, verit. « Legum conditores »), qui status et politie ac gubernations secretia rimantur. Hic enim hebreus vocatur *מִרְאֵת נָזֶן*. Posterior enim hemistichium more Hebreo explicit prius. Idem ergo est: « qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, » quod, « judices terræ velut inane fecit. » Hic enim principes vocant judices, quod principum officium primarium sit justitiam inter cives ueni, et populum judicare, id est vindicare ad hostium injurias. Hinc Salomon orat Dominum, *III Regum*, cap. III, dicens: « Iuber seruo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit. » Hinc et vocatur liber *Judicium*, id est vindicium et principium Israel. Celebrat ergo Isaies Dei potentiam, quod ipse reges et principes solo dejicere, infatuare, perdere, et quasi in nihilum redigere possit, et sepe redigat.

Pro *inane hebreice* est **תְּהִלָּה** *tohu*, id est *inanis*, *internatus*, *incompositus*: si enim *Genes.* tradidit terra *muisse inanis et vacua*, hebreice **תְּהִלָּה** *tohu valshu*, antequam Deus eum *herbis, floribus et fructibus ornaret et decoraret*. Pari modo Deus reges, omni honore et decoro *spoliare potest, et sepe spoliat*. Unde explicans subdit:

24. Et quidem neque plantatus, — q. d. Lice
principis tere in ea summi, firmi et potentes
esse videamus; tamen eorum principatus similis
est arbori, aut ramo, qui nec satus, nee plan-
tus est in terra, nee radicatus; unde succo desti-
natus arescit, aut levito vento aut turbine proster-
nitur: sic enim et principium gloria cadiu est et
fucata, quam Domini flatus et jussio mox deojicit
et dissipat. Rursum Forerius hunc dat sensum,
q. d. Deus reges et tyrannos statim initio imperii
sepe auferit, et de media tollit, antequam pro-
lenerentur, non relicta sobole: perinde ac-
truncus, qui in terris radices non egit, flores et
fructus profere necuit (1).

23. ET CUI ASSIMILASTIS ME? — q. d. Cur non tantum Jovem, Mercurium, Venerem, etc., et principes flagitosos jam putridos, sed etiam serpentes et monstra fecistis deos, mihique adaz-
quastis?

26. LEVATE IN EXCELSUM OCULOS. — « Quis est, ait Cicero, qui cum oculos in cœlum sustulerit, Deum esse non sentiat? » Cœli enim et astri enarrant gloriam Dei. Rursum, opili fuerunt ante Jovem deosque omnes, creati a vera Deo.

QUI CREATIV HAC? — id est hos coelos. Hebreica pro quis haec est אלה mi mi elle, quod Cabaliste per anagrammatismus retrogrado ordine legunt אלוהים elohim, quasi respondeat, elohim, id est Deus creator, « creavit haec. »

Q[ui] E[st] E[ducit] I[N] U[N] I[N] M[od] I[N] N[um] E[st] M[ilitia] E[st] M[ilitia]. — « Militia », vocat stellas et astra. Unde Septuaginta uerunt, orationem eorum. Hoc educit Deus « in numero », id est numerose; plurime enim sunt stelle. Secundo, « in numero », id est in ordine, in quo queque suum habet locum et numerum, uniuersus conseruat servat, ut haec sit prima, illa secunda, alia tercia, perinde ut milites in acie conseruant suum ordinem. Ab ordinis enim pendet exercitus robur, et Victoria que ad decor. Est catastrephus: numerus enim

11. Est autem in oratione Prophete gratia quedam. Primus etiam, *etiam non plantant*. Etiam scilicet principes arbitrii comparati ipsi intercidant, fieri tamen posset, ut surculis, quasi ex ramis aut radicibus arboris deinceps, infusigera ter. *Et sensim <excrescens> fructum faceret*, et, si ne quidque locum habeat, posset tamen ex semine, quoniam in terram deciderit, nova autem eius; verum hoc futurum esse negat vates, ut Nahumus de rege Assyrio, i. 14: *Nihil amplus de nomine tu sereris.* Denique fieri possit, ut arbore dejecta et surculis, tamen strips in terra retinente radices agat, et post aliquod tempus resorbet, novas stolones emittat. Sed ne id quidem futurum esse docet vates. (Rosenkranz.)

ponitur pro numerosa dispositione, harmonia proportionis et ordine. Sic numerus musius vocatur vocum et sonorum plurius harmonia et concensus. Talis est et aries enstrorum (qualis astrorum) ordinata. *Dens*, inquit S. Augustinus, epist. 28 ad S. Hieronymum, stellae totis tristis distinctas, tanta varietate motuum, tanto sonorum concentus (loquitur enim sententia Physiogone et veterum, qui caelos suavissimum suum motum concentum celere credidissent), insigne eduerit, et moveat, ut nulli creatura admittantur possit. *Pro quoque obiectu hebreis est* *YHWH* nomen, quod veritatem potest, *orientem*, id est oriri faciens. De origine ergo a Christi, *Zacharias* cap. vi, 12, nomen est *Oriens*. *In foreibus*.

ET OMNES EX NOME VOCAT. — Significat haec phrasis tria: *quod*, Deus stellarum omnium naturam, *viam* et efficaciam intime perspectam habet, ita ut eas proprio et accommodatissimo nomine vocare possit. Est catastrophæ. *Sedundum*, quod singularum stellarum, et verum orarum Deus habeat curam et providentiam, ut enique tribuit quod opus est, et enique in jungit opera et munia sua nature et viribus commensurata, et accommodata, verbi gratia, lucifero ut lumen, hespero ut vesperam indicet; luna ut nocti, soli ut diei presidit; nil autem cuiquam supra facultatem et vires recipiat. *Tertium*, quod stellæ omnes Deo per omnia obedient, ita ut, cum ipse eas accersit, vel quid eis iubet, omnes mox et parent et occurrant, ita ut nulla sit relqua que se illi non sisca: hoc enim est modus at:

PER MULTITUDINE FORTITUDINIS ET ROBORIS, VIRTUTIS QUAESITAE, NEQUE UNUM RELIQUAM FUIT. — Alius fortitudo nem et robur ad stellas referunt, q. d. Virtus stellarum et robur quantum est leo patrum, neque vel una est que in suo ordine et munere, in quo a Deo constituta est, deficit. Verum sit dicendum fuisse earum; jam autem dicit « eis », scilicet Dei, q. d. Tam multa et magna est fortitudo, robur et virtus Dei, celos et astra moderantis, ut ne vel unum sit quod ejus ordinatio et mandato per omnia non satisficiat. Pulchre Boetius, lib. I De Causis, beum talia compellat :

O stelliferi Conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio
Rapido cœlum turbine versas,
Legemque pati sidera cogis!

27. QUARE DICIS, JACOB, ET LOQUERIS, ISRAEL! VAS
ASCENDONTI EST VIA MEA (id est vites uestraes,
natus status, mea conditio) A DOMINO. — Est mihi
missus, Imitator enim vocem Iudeorum epicurianum,
qui adversis pressi pululabat se a deo
negligi. Deum sui non habere curant et provin-
tiam, q. d. Cum Deus sit tantus, tamque potens
et sapiens, uti etiam aliae gentes confitentur;
ut tu, o Jacob, id est vos, o duabus tribus jam ab
Assyriis afflicti et tu, o Israel, id est vos, o

decem tribus jam in Assyriam ab iisdem abductis! dicitis: Deus res nostras non curat, quantis affligimur malis, qua captivitate premamur non considerat, nostras aerumnas non videt, non attendit: «Circa ecclie cardines perambulat, » nostra negligit, nee aspicit? Ita S. Cyrillus.

ET A DEO JUDICIUM MEUM TRANSIT. — Idem alius verbi repetit, *q. d.* Non est Deus care nostrum iudicium, id est nostra causa, nostrum jus, nostra iustitia, an juste an injuste vivamus, an juste an injuste affligimur. Hactenus sumus habiti populus Dei, ecce iam opprimitur ab hostibus impis et tyrannis; Deus illos non permitit, ergo non est illi culpa de nobis. Nola: In voce «transi-
vit» est hypallage: iudicium enim transit, quia index illud pertransit, et præterit, *q. d.* Deus can-
sum meum pertransit, negligit, iudicare non vult,
sive iure, sive injuria mecum agat hostes non
attedit. Sunt verba populi in captivitate et afflic-
tione despondentis animum, et de Dei providen-
tia diffidentis, ac queruli. *Secundo*, Sanchez, «transi-
vit», *at*, id est præterit et latuit. Sic enim
vulgo dicimus: Ista res me præterit, id est latet.
Hinc querimonius respondet Prophetæ, atque:

28. DEUS SEMPERNUS DOMINUS — Hebreæ, Je-
hova est Deus aeternitatis, q. d. Deus. Deinde virtus
et sapientia aeterna sunt: ergo quam olim habuit,
candens nunc habet vestri rerumque omnium eu-
ram et providentiam. Cum enim sit aeternus, non
lassessit in gubernando, non deficit, non laborat,
non senescit; sed aque semper recons, vigans
agilis et expeditus regit universa; praesertim cum
ut potentia, ita et sapientia ejus sit immensa et
investigabilis; quam proinde nullas res, nulla ho-
minum consilia, nullae fraudes, nulla arcana la-
terant possunt. Et enim Deus et Dominus non tem-
poris, non avi, sed totius aeternitatis.

29. QUI DAT LASSO VIRTUTEM, — q. d. Non solum Deus ipse non lassatur, sed et lassis vires animosque restituit.

Et nisi qui non sunt (qui esse non videntur, qui tam infirmi ac debiles sunt, ut ruituri et in nihilum casuri videantur, Deus dat) FORTITUDINEM. — Rursum iis qui non sunt dat esse, simulque robur, dum eos creat et producit.

Ex hoc versus Hebrei sumpserunt formulam benedicendi Deum. « Benedictus qui dat lasso robur, et ei cui non sunt vires multiplicat; » quam per compendium solis initialibus Isaiae in Hebreo litteris in fine librorum ascribere solent hoc modo. **ברוך אמן.**

30. DEFICIENT Pueri. — Declarat quanto maiores sint vires quas Deus suis, quam quas natura contineat: Pueri, aut, et juvenes vegeti et robusti labore fatigantur, infirmitate franguntur et cadunt atque qui sperant in Domino, ab eoque vires expletant, etiam si languidi sint, lassi et debiles, corroborabuntur, et in senili aut puerili corpore vires alent, et spiritus plusquam juveniles; hoc est quod ait:

31. QUI AUTEM SPERANT IN DOMINO, MUTABUNT (Hebreus 10:19) iachaliphu, id est innovabunt, instaurabunt, integrabunt: est metaphora ab armis, quae fracta, vel refusa cum novis et integris commutantur: hoc enim significat iachaliphu, FORTITUDINEM, - tum animi, tum corporis. Hae alludit S. Paulus

lens: « Cum infirmor, tunc potius sum. » Nam infirmitas ejus virtute Christi pensabatur. Rursum: « Liel, sit, is, qui foris est, nosť orōne oruprāmū; tamen is, qui iustus est, renovat̄ die in die; » et: « Omnis possim in eo quod confortat̄. » Sensus ergo Prophetā est, q. d. in adversis, o Hebrei! nolite cadere animis, sperate in Deo, fixi in eis providentia state, spicilem et implorare ejus open: qui enim ita spectat̄ in Domino, liel infirmi, lupti et pena spectat̄, pristinam fortitudinem ab eo recipit. Rursum, ut explicit S. Gregorius, lib. XIX Moral. xv: « Mutata fortitudinem, quia fortis esse student in spirituali opere, qui dudum fortis fuerint in carne. »

Anagogie , Sancti in celo mutabant fortitudinem, ubi corpus , quod hic « seminarium in inferno mutaret, surgeat in virtute » ut ait Apostolus I Cor. viii, 43, nimis dubiles resurgunt valiti, moribus sancti, terrestres coelestes, carue spirituales. Quod vero B. Dionysius Carthusianus, qui in tolam saeculari Scripturam, pluresque atlora libros, commentarios reliquit, vir aque cui contemptu et sanctitate atque doctrina illustris, presagiens tempus mortis, quo ei obligit anno bonum 1471, anno ante mortem, tria canticum decantabat, cum lacrimis et sanguine. **Primum erat:** Requiesce in quietu aeternam doma eis, Domine; » quo carbunculus cognovit se illo anno moriturum. **Secundum:** « Magis enim tu unxit pedes Jesu; » quo sperabat se venire peccatorum a Christo conseculorum. **Tertium:** « Canticum Sancti qui sperant in Domino, mutabant fortitudinem; » quo confidebat se cum Sanctis immortalem fortitudinem adeptum, ut habeat etiam Chronicum Carthus. Petri Dorlandi, lib. VII, cap. xiv.

ASSUMPTI PENNAS SICUT AQUILE. — Pro assumptis

hebreia est יְעַדֵּעַ *iadu*, id est ascendere faciente
Unde Vatablus vertit, *sustollent alas*, quasi jan-
ante eas habuissent, sed fatigacione demissas.

contractas. Verum melius et significantius verum est quod in Septinginta, *τριάκοντας*, dicitur, *pennas perducunt ut aquila*, non solleum, sed in sene*citatem* veteres in iis pennas decidunt. Hoc significat Non solum dum verit: *Assumunt pennas ut aquila*. Vide quantum gratia naturam superet, scilicet quantum aquila alias aves, presuln in eo quod confirmata et senescens vires, pennas et juveniles renovet, q. d. Qui sperant in Domino, ope gratis ab eo accepta ita fortier et prompte labores, diuinam et adversa quelibet superbatur, atque viae diuinae legis non tam ambulando et currendo quam volando conficiet, et in costum conlectand, ac si aquila, immo Angeli essent, quibus

Scriptura dat alas aquiles, idque quia Christus pectora eorum fortitudinem complet. Ita Procopius, Theodosiut, Cyrus et S. Thomas, qui per aquilas non tantum aquilas, sed et Angelos alatos et veloces instar aquilarum accipiunt. Si Plato viris justis dat alas quibus cœlum petent. Chaldeus vertit, *supr.* *alas aquilarum* current. Quod primo, si expoñi potest, q. d. Aquilis erunt velociores. Secundo, q. d. Si sunt aquila pullos sicut aliæ, et celerimere transfrat; ita Deus alias providentias sue fidèles in se sperantes excipiet et veletabit, ut et captivitatem et adversis omnibus celerimere evolent. Kursus Sancti assumunt, id est renovant, pennas, et veteribus depositis novas assumunt sicut aquile.

Históricae juventutis renovationem in aquila ita describit S. Hieronimus: « Aquile, ubi consenserit, gravavit pennas et oculi. Querit illa fontem, erigitque pennas, calorem in se colligit: eo modo sanatur oculi, in fonte se ter mergit, ad juventutem redit. In *Psalm. cii.* dicitur: Renovabitur sicut aquila juvenis mea. » Ubi S. Augustinus scribit aquilam se renovare, rostrum adunctorum, quod nimis excrevit ut cibum capere non possit, ad petrem allidendo: « Tunc enim rursum accedit ad cibum, et omnia reparantur: est post senectutem tanquam juvenis aquila, redit vigor omnium membrorum, nitor plumarum, gubernacula pectorum; volat excelsa sicut antea, fit in ea quedam resurreccio. » Verum alium modum huius renovationis ex Epicrate, Athenaeo, et Alberto Magno, dat Aldrovandus, lib. I *Ornithol.*, pag. 26: « Dicunt, ita, semet aquilam et tempore quo pulli jam adulti volare possunt, sibi depræhendat fontem claram et latum, recte super illum in sublime effieri usque ad terram aeris regionem: ubi cum raduis solis, et aere calido inclinatur, ita ut fere exuri videatur, subito demissis retrahitque alas in fontem frigidum allabi, ut a frigore forinsecus astingente calor interius angeatur: tunc fonte relicto ad nidum sum non procul distantere advolare, et inter alas pullorum lectam resolvit in sudorem, et sic cum venteribus pennis senectam exuere, induque novis; interea vero dum creverint illae, nutrit preda pullorum. Ad haec non habeo quod dicam, nisi mirabilia naturae esse multa. In dubiis quidem aquilis que apud nos alebantur, nihil humanos observav; erant enim illae cœtus, et ad modum aliarum avium rapaciam mutabantur. » Hinc proverbium: « Aquila seneca, Corydij ventus; » de viridi et cruda senecta que aliquorum ignavae puerate præstat. Nam aquila avis præstata corydo avicula, etiam ætate integræ. Recte sapientia Grecus;

Illa senectus gravior, quæ parilis juvenæ :
Illa juvenus gravior, quæ similis senectæ :

Et Cicero, lib. *De Senectute*: « Senectus honesta est, si ipsa se defendit, si jus suum retinet, si ne-

COMENTARIUS IN ISAIA

et binos (fatuus), edit terra (ova), edeat unum, »
quod, inquit Aldrovandus, licet ut plurimum
verum sit, tamen aliquando binos pullis viso
ab ea ali, aliquando ternos, tradit Avicenna
et alii. Hinc symbolico unus pulvis significat
agilam, id est regem, regnum debere relinquerre
unum filio, non pluribus: monachia enim est op-
timorum regimur, unde Homerus, Illede, 8, 204, et
ex in Aristoteles, IV Polit. iv.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίν, εἰς κοίρανος ἔστω,
Εἰς βασιλέας.

Non bonum est multorum dominatus, unus Dominus est, unus Rex; vel, ut Poeta Latinus explicuit:

Multorum imperium multa est confusio semper,
Multi sunt damno Domini. Rex unicus esto.

Moraliter unus pullus nobis educandus est opus
charitatis et Spiritus Sancti. Secundus enim pul-
lus, id est opera tantum moraliter bona, et recta-
rationi conformia Gentilibus et Philosophis relin-
quenda sunt: Christianus ex fide et gratia ope-
re regitur.

Quarto, aquile ova excludere non possunt, nisi Elitis lapidem in nidum importent. Causa est, quod ipse adeo exstentant, ut ova prope excequantur (incalescant enim tantopere ac si habent); quare necesse est ut Elitis refrigerio fervor temperatur, ejusque peculiaria quia polvit vel partus acceleretur. Et cum binos tantum lapillos, nempe marem et feminam (ut quidam volunt), in nidum inferant, binos etiam tantum pullus parvint. Ita Aldrovandus. Sio Sancti, ut pariant opera Spiritus, indigent Elite; id est prudenter et discrezione, qua zelus corum temperetur.

Quinto, aquila generosa et excelsa est signum animi exelsi et placidi, omnia terrena despiciens. Hinc Aegyptii, ut significarent convitorium contemptorem, pingebant aquilam immotam, que nos penitus, nos nostro minaretur quidquam mali, et iuxta eam cornicem que eam laeseretur, et convitis molestaret. Aquila ergo symbolum est magnanimitatis, ut videre est in emblemate Alciati, in quo aquila generosa tunulo fortissimi Aristomeni insidens depingitur haec epigrapha.

Quæ te causa movet, volucris Saturnia, magni
Ut tumulo insidess ardua Aristomenis?
Hoc moneo, quantum inter aves ego robore præ-
Tantum semideos inter Aristomenes.
Insidente timidae timidorum busta columbe,
Nec acrius intencio signa bengica damre

Hinc et Claudius Paradinus in *Symbolicis heroicis*, ut monstrat ad res arduas opus esse summa industria, labore ac diligentia, aquilam pingit certi capiti inter cornua insidensem, pulvremque in aliis collectum in oculos ejus excutientem, ut excoecatum tandem de rupe precipitet. Inscriptio huius symboli est :

Ardua deturbans vis animosa qualit-

ET CURTIUS GONZAGA EMBLEMA HABET, IN QO AQUI
LA ITA DEPICTA, UT SUB CENCO PROCELLOSO AC FULGU-
RANTE, IMMUNIS ATQUE INTACTA SOLEM ASPICIENDAM
AC ALTERA PARTE AD MONTEM CONTENDERE VIDETUR,
HOC HOMMATE: « Negue occidere me, ne que-
ferrere me potest. » Significat occidere qui nullis
adversitatibus expavescit, quo minus in incep-
tione amore, et negotio honesto perseveret. Ales enim
virum, mons virtutem, tempestas adversitate
denotat. Hoe est quod ad hanc inscribitur: « Mutabatur
fortitudinem, assumptum pennas ut aquile. »

Anagogice, Beati sunt aquile. *Primo*, quia aquila quae acutissimi est visus (indeque dicta es aquila, quod acute videat, ut volent multi) significat altam, arduam, intentantem Beatorum contemplationem. Hi enim divina visione frumentis mentis acient in Deum, solam verum ac omnium luminis fontem, figurant.

Secundo, aquila fulmine non tangitur, quod tamen mortalibus omnibus pavori est: ita Beati non timent damnationem, nec gehennam, quam omnibus hic est terror.

Terzo. Beati similes sunt Angelis Dei, et Chribini, qui, Ezechiel. cap. 10, comparantur aquila. Nam, ut sit S. Dionysius, Coles. Hierarch. cap. xv: « Aquila significat regnum dignitatem Angelorum, motumque ad superna tendenter celeremque volatum, atque ad eplandum necessarium reparandis viribus cibum agitatorem, atque vigilantium, et cursum ac facilitatem summatam, ac propterea vim illam singularem spectandi aquae intendendi libere, direcere, in nullam partem inclinando aciem luminis, in radiis lumen uberrimum et lucidissimum deitatis, quem ex se instar solis emittit. » Que omnia Beati successo concipiunt.

Quarto, quid hic proprie respicit Isaías, aq[ua]ile velocissime significant dotem agilitatis Baudorum. Iis enim in resurrectione erunt perfectissime, quando corpus spirituale per hanc dotem protinus erit ubi esse voluerit, inquit S. Augustinus ad *Hesych.* epist. 79, et S. Hieronimus hic. Per hanc dotem eum Christo, qui est prima et princeps aquila, evolabunt in columnam, Nam, ut dicitur *Math.* cap. xxiv, 28: «Ubicumque fuerit corpus, ille congregabunt et aquilae»; id est, ubi fuerit Christus, ibi erunt et Beati Quocirca S. Hilarius illud *Psalm. cxxxviii:* «Et sumpropter pennas meas dilucilo», &c. de Christo intelligit, qui assumpsit pennas suas in resurrectione iam corpore non gravato. Et infra dicit haec pennas pertinere ad demutacionem terrenorum corporum in spiritualem naturam. Ut postea subdit: «Memini et alibi (*Isaia xii.*) dicens cum de spirituacione indefessa jam extenuata tractaret Penningerabunt tamquam aquile», naturam evanaudi in colum in resurrectionis demutacionis sumpturi. »

Quinto, aquila amat excelsa : Beati sunt in celo empyreo, in sublimissima gloria ac vita. Nam

ob sublimitatem sapientie S. Joannes vocatur aquila, Apoc. cap. iv. 7.

Sexto. « aquila non captat muscas; » Beati non curant res terrenas et viles : « Ne sustineas ergo, o homo! primas teneri inter graculos, si aquila possis : » ne ambias hic primas inter homines, cum te humiliando possis inter Beatos referri.

Septimo, sicut aquile senes se renovant et juvenescunt: ita Sancti in resurrectione juvenescunt, et pro mortali corpore accipient immortaliter et gloriosum, cum eoque quasi aquile rapientem obliwanum Christo in aera. Ibi enim non erit labor, non tedium, non lassitudinem, non dolor, non gemitus, non infirmitas, non senectus, sed quies, alacritas, vigor; letitia, jubilis, sanitas et juventua perpetua. Ita S. Hieronymus, Haymo, Procopius, et S. Augustinus, epist. 39 ad *Hesychium*, et Hilarius in illud *Psalm. cxxxviii*: « Si sumperno pennis meas dilucido; » hunc Isaiae locum ad litteram accipiunt de futura vita et beatitudine. Verum hi sensus analogicus est. Nam litteraliter agit Isaiae de viventibus, puto de fidelibus, qui in hac vita adversis pressi sperant in Domino; id quoque innovantur quasi aquile, ut dixi.

CURRENT ET NON LABORANT, AMBULABUNT ET NON DEFICIENT. — *Hebrei* 12° *lo iuphu*, id est non lassabunt, fessi non deficient, sed permanent strenue in continua ambulatione. Plus videatur hic promitti currentibus, quam ambulantibus in via virtutis; plus enim est non labore, id est non sentire labore, quam non fatigari, et ex fatigatio non deficere. Currentes enim sunt fervidi, qui praे fervore cursus labore non sentiunt, quia amant et ambiunt: « Ubi enim est amor, ibi non est labor, sed sapor, » ait S. Bernardus. Ambulantes sunt minus fervidi, qui proinde in operibus virtutum laborem sentiunt, sed superant. Ita in naturalibus videmus juvenes ahares et fervidos saepe in cursu, aliisque laboribus ipsi gratis et jucundis, non sentire labore, tum quia delectatio quam hauriant, petit sensum laboris, tum quia ingenti animo, vi et spiritu, eum capessunt. Hec enim vis et spiritus, pondus laboris ita facile sustinet, ut vix sentiat. Docet ergo Aristoteles in *Physic.*, vim motricem, si magna sit et effixa, facilius movere pondus aliqui magnum, quam vis et virtus parv. proinde pondus parvum. Ita vir facilius portat onus decem librarum, quam infans unus liber. Curre ergo in stadio virtutis, et magis proficiens in ea, magisque merebatur, et minus laboris senties. Idcirco B. Virgo, spiritu et Verbo Dei pregnans: « Exsurgens... abiit in montana cum festinatione..., et salutavit Elisabeth, » e que, aqua ac Joanni, suos ignes et spiritus afflavit, *Lucus* cap. 1, 39. Sic Christus, quasi sol dominus: « Exsillavit ut gigas ad currendum viam, a summo celo egressio eius: et o cursus ejus usque ad summum ejus: nec est qui se abscon-

dat a calore eius, » *Psalm. xviii*, 6. Currentibus ergo Deus magnam graiam et spiritum, magnos animos et vires quasi alas aspirat, qui omnem laborem sensum exsufflant. Hinc Paulus curribat, et ad cursum incitans ait: « Sic currite ut comprehendatis, etc. Ego igitur sic euro, non quasi in incertum, » I Cor. cap. IX, 24. Accedit et alia causa, quam dat Pimenius Abbas in *Vitis Patrum* lib. VII, cap. XXXIX: « Sicut, inquit, ad succensam olam musca non appropinquat, si vero tepida fuerit, insidunt in eam, et faciunt vermes; sic et monachum successum igne divini spiritus demones fugient, tepidum vero illudunt et insequantur. » Ergo ferventes non sentiunt laborem, vel molestiam, quia haec omnis in opere virtutis provenit ex tentatione et resistente demoni; carna aut mundi, que omnes fugantur fervore. Quicocque sapienter monit. Ecclesiasticus, cap. XXXI, vers. 37: « In omnibus operibus tuus es velox, et omnis infinitus non occurrit tibi. »

Hinc secundo. S. Gregorius, lib. XIX *Moral.* cap. xvi, docet ex hoc Isaiae loco Sanctos sepe ferventius prosequi et perficere opus bonum, quod tepidus inchoarunt. Explicans enim illud Job, cap. XXXIX: *Sicut palma multiplicabat dies*: « Palma, inquit, vastera summata est, quam esse desperari ex radice, quia saepe electorum conversio plus finiendo peragat, quam proponit inchoando; et si tepidus prime inchoat, ferventius extrema consummat, videlicet semper inchoare se assimilat, et idcirco infatigabilis in novitat perdurat. » Probal id subdens: « Hanc scilicet justorum constantiam Prophetæ intuens ait: Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem, etc. Mutant quippe fortitudinem, quia fortes esse student in spirituali opere, qui dudum fuerant fortes in carne. Assumunt autem pennas ut aquile, quia velocius magna celeritate predicant. Ambulant et non deficient, quia intellectus sui velocietatem retinent, ut tardioribus condescendant. In cunctis vero bona que accipiunt, quanto alijs libenter accommodant, tanto ipsi incommodatibus in novitate perdurant, et qui temere dicte inchoationis exuent, fortes in culmine passionis convalescant. » Ita refert Moschus in *Prato spirituali*, cap. V, quemadmodum Religiosum negligenter sub finem magnum assumpsisse fervorem, cumque causam tantæ mutatiois rogaret, dixisse: « Modo morituras sum. Et post dies tres mortuus est. » Cogita quotidie, dum surgis: Hodie forte moriar, et fervebis toto di- ne senties laborem.

Nota: Tū *assument pennas ut aquile*, duplice accepi potest. **Primo**, ad volandum; aquile enim pennas removant, novasque assumendo, raro velocitate volant, q. d. Fossi sperando in Deo assumptum novum robur, ut nova alacritate ad bona opera volent, quasi aquile. **Secundo**, ad currendum: sic enim struthiocamelus pennas habet non ad volandum, sed ad celerissime currendum. Sed

Isaias cap. LX, 8: « Qui sunt isti, qui ut nubes volant? » Item illi qui agunt vitam contemplativam, quales fuerit Essei, et modo sunt Religiosi non pauci. **Secundus** gradus sperantum in Deum est eorum, qui in vita activa fervent, et fervendo currunt, qui proinde ob fervorem eorum sentiunt laborem, uti paulo ante dixi. **Tertius** gradus est *Teritus*. secundus gradus

Isaias cap. LX, 8: « Qui sunt isti, qui ut nubes volant? » Item illi qui agunt vitam contemplativam, quales fuerit Essei, et modo sunt Religiosi non pauci. **Secundus** gradus sperantum in Deum est eorum, qui in vita activa fervent, et fervendo currunt, qui proinde ob fervorem eorum sentiunt laborem, uti paulo ante dixi. **Tertius** gradus est *Teritus*.

Nota secundo, *et ambulabunt et non deficient*, idem quasi esse cum eo quod praecessit, « current et non laborebunt. » *Hebrei* enim est *rathe*, id est itit, ambulavit; progressus enim tributum etiam Angelis, fulgori et ventis, qui non tam ambulant, quam currunt: ita tributum Cherubim, *Ezech.* cap. 1, 9, 12 et 13, qui tamen « ibant in similitudinem fulguris coruscantis, » *Ibid.* vers. 14; ire enim et ambulare *Hebrei* significat progressum, sive est fiat pedetutum ambulando, sive celeriter currendo, sive etiam volando.

Igitur hoc loco idem quasi significant haec tria, scilicet volare, currere et ambulare; sed volare impetu et facilitatem significat; currere celeritatem, ambulare continuationem et progressionem, puta effectum volandi et currendi, qui est promovere gressum et situm versus iterum metam et terminum. Cursum enim difficile est continuare, ambulationem vero continuare est facile; unde ut significet Sanctos cursum hunc continuare, addit eos ambulare, ita ut non deficient; *Hebrei*, non *deflassentur*; *Septuaginta*, non *esciant* (ores enim sequitur ex defectu virium), sed lassitudinem, si quam sentiant, resumpto animi vigore et robre superent et transcendant. Idem ergo Sanctus, accepta Deo gratia aliis, volat, currit et ambulat viam virtutis constanter usque ad finem vite, immo usque in celum, et sic in *et ambulabunt*, non decreset, sed potius crescit et perfectio oratio, q. d. Ambulabunt continuo usque dum ad metam, puta ad celum, perveniant.

Nota tertio: Possunt tamen haec tria disjungi, et tribus sperantibus gradibus adaptari; unde ex *Hebreo* cum *Pagino* sic veritas: *Speakeres in Domino* mutabant robur, ascendente *altu sicut aquile*, current et non laborebunt, ambulabunt et non lassabunt; *Vatabulus* sostulunt pennas ut aquile, id est volabunt. **Primus** ergo gradus sperantum in Deo est eorum, qui amore Dei ferventes, humana omnia mente transcendent, instar aquilorum, immo Angelorum, evolant ad Deum in celum, diligenter cum Apostolo: « Nostra conversatio in celis est. » Tales fuere Apostoli, de quibus al-